

Historická důlní díla v památkové zóně města Kašperské Hory

Historical mine workings within the heritage zone of the Kašperské Hory town

Vít Štrupl^{1*}, Miroslav Raus² & Vladimír Zýval³

¹Česká geologická služba, Kostelní 26, CZ-17026 Praha 7, Česká republika

²Geo Vision s.r.o., Badeniho 290/1, CZ-16000 Praha 6, Česká republika

³Geo Vision s.r.o., Brojova 16, CZ-32600 Plzeň 2–Slovany, Česká republika

*vit.strupl@geology.cz

Abstract

The ore district of Kašperské Hory belongs to classical gold deposits in the Czech Massif. The article presents an overview of archival documents, literature, and available information from the databases of the Czech Geological Survey Information System. First, a brief history of gold mining is presented. The largest mining prosperity came in the 14th century. Later, there was a decline in all activities due to the wars, lack of finances, and technical problems. Only a few mines were operated and there were attempts to revive the mining several times. Location of mines is based on the oldest written archival reports and maps from the 18th century. These data are compared by current documentation of sinkholes after collapsed old shafts and their remediation. In an area of the main square, there are located the Masné Krámy Mine and three recently reported sinkholes further north. Other underground worked-out rooms are under the cellar of a house in the Vimperská street. Two galleries are also described in the southwest part of the town. Additional historical mines and their present conditions are also mentioned. The final part refers to the Mining Act and resulting obligations.

Key words: mining history, mine workings, gold deposits, anthropogenic impacts on the environment, geological heritage protection

Úvod

Město Kašperské Hory je neodmyslitelně spjato s historickou těžbou a úpravou zlatých rud. Na konci 13. století zde vznikla hornická osada a budoucí správní centrum okolních zlato-nosných ložisek. Od středověku do počátku 20. století se postupně střídala období rozvoje a úpadku dolování a na něj vázaných řemesel a obchodu. V současné době se Kašperské Hory profilují zejména jako atraktivní horské středisko a centrum celoroční turistiky. Z hlediska ochrany životního prostředí je třeba zmínit, že městem prochází hranice Chráněné krajinné oblasti Šumava a soustavy chráněných území Natura 2000, zahrnující ptačí oblast (CZ0311041) a evropsky významnou lokalitu Šumava (EVL CZ0314024).

Cílem této práce je podat přehled prokazatelně lokalizovaných důlních děl v prostoru města Kašperské Hory. Toto území je dále v textu také označováno jako intravilán a představuje rozsah vymezený hranicí památkové zóny tak, jak je uvedena v současném územním plánu z roku 2008. V příspěvku jsou prezentovány vybrané ukázky historických báňských map, které jsou uloženy v archivu České geologické služby (ČGS). Na detailních výřezech

je patrná situace popisovaných objektů ve vazbě na své okolí. Jsou zde rovněž uvedeny nepublikované informace z dokumentace registru starých důlních děl vedeného ČGS.

GEOLOGICKÁ SITUACE KAŠPERSKOHORSKÉHO RUDNÍHO REVÍRU

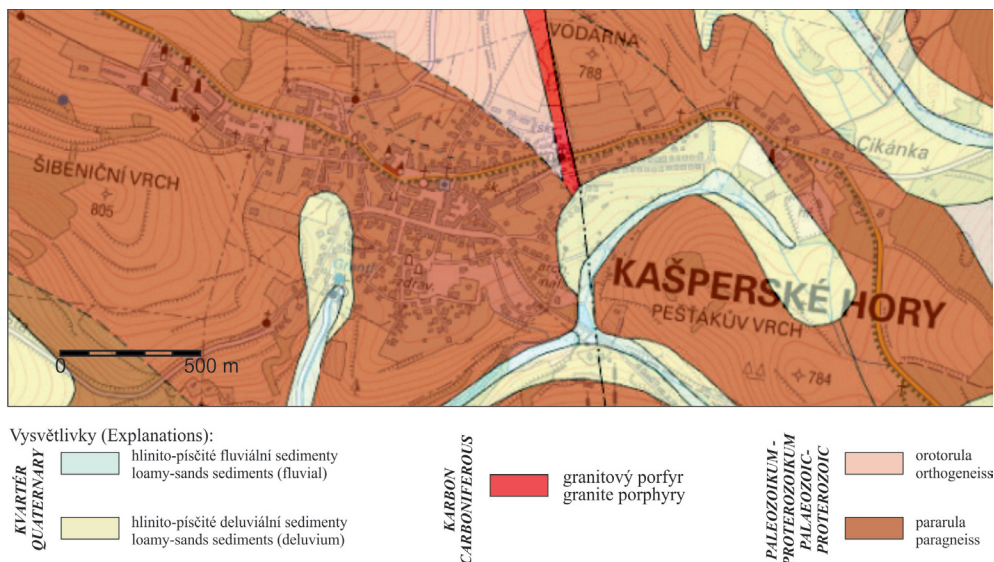
Kašperskohorský rudní revír patří mezi významné zlatonosné oblasti v České republice. Jde o území mezi řekou Otavou od soutoku s Opoleneckým potokem až Rejštejnu na západě; východní hranici tvoří spojnice vrchu Ždánov a osady Řetenice.

Geologicky patří do jednotky šumavského moldanubika (výřez geologické mapy okolí města Kašperských Hor je na obr. 1). Z litologického hlediska zde převažují biotitické parafily v různém stupni migmatitizace, které se střídají s polohami kvarciticých a amfiboliticých rul, kvarcitů a erlánů. Směr foliace těchto hornin je obecně východo-západní se severním úhlem zapadání. Paralelně probíhají i zrudnělé strukturní zóny, tvořené světlým až modrošedým křemenem v podobě různě mocných žil, žilek, čoček a závalků. Mineralizace představuje samostatný typ metamorfogenního zrudnění Au-W. Zlato se vyskytuje v ryzí podobě, wolfram je přítomen v minerálu scheelitu (CaWO_4).

MAPOVÉ A PÍSEMNÉ PODKLADY

Historii dolování v Kašperských Horách se věnovala řada autorů, kteří podchytili nejdůležitější známé podklady a informace. Mezi stěžejní díla lze počítat práce STERNBERGA (1836) a POŠEPNÉHO (1895); z novodobějších pak URBANA (1956, 1957). Kromě těchto publikací existuje velké množství písemností ve fondech státních archivů. Mapové podklady jsou soustředěny zejména v archivních fondech ČGS. Právě báňské mapy představují z hlediska topografie jednotlivých důlních děl zcela zásadní materiál.

Vedle těchto klasických zdrojů informací nabývají dnes stále většího významu také veřejné informační systémy, jejichž data jsou uživatelům zpřístupňována prostřednictvím webo-

Obr. 1. Geologická mapa okolí města Kašperské Hory.
Fig. 1. Geological map of the town of Kašperské Hory.

Tabulka 1. Seznam vybraných historických báňských map kašperskohorského rudního revíru, uložených v archivu ČGS, pracoviště Kutná Hora.

Table 1. List of important historical mining maps from the area of the Kašperské Hory ore district deposited in the Czech Geological Survey archive in Kutná Hora.

Signatura / Signature	Autor / Author	Název mapy / Designation	Stáří / Age
RD/516	Bleidl A.	Haupt Karte über sammentliche bergreichensteine Gruben- und Laggebäude...	1806
RD/520	Mischely J.	Ab und Grundt Riess übr S. Joannis Tiefen Erb-Stollen bey m Reisen Schatz genandt ... gehörung in der Königl. Freyen Gold-Berg-Staat Berg-Reichenstein Berg-Revier liegent	1728
RD/521	Lemberger A.	Profil – Riess über die an der königl. Freyen Bergstadt Berg Reichenstein gelegene zum teil offene derzeit aber meistens verbrochene Gold-Gruben gebäude	1756
RD/522	Lemberger A.	Grund und Profil – Riess über die an der königl. Freyen Bergstadt Berg-Reichenstein gelegene zum Theil offene derzeit abr meistens alt verfassen verbrochene Gold-Gruben Gebäude	1756
RD/523	Fischer J. Ch.	Grundt Riess der Johannes tiefen Erb wie auch Sct. Maria von Klatau und anderen Stollen	1762
RD/524	Neznámý / Unknown	Bergreichensteiner Mappa über den Fleischbanck-Schäfter Gang	176?
RD/525	Grimm I.	Grund und Profill – Riesz über die an der königl. freyen Gold Begstadt Bergreichenstein gelegene ... Goldgrubengebäude ... Wasser Khör-Brunen und Wasser Flüß, deren nahmen bey gesetzt worden send	1767

vých mapových aplikací. ČGS provozuje takové služby v rozsahu celé ČR (<http://www.geology.cz/extranet/mapy/mapy-online/mapove-aplikace>) a poskytuje zdarma údaje o činnostech, které vykonává v souladu s platnou legislativou nebo z pověření Ministerstva životního prostředí. Při vyhledávání informací pro tuto práci bylo čerpáno z několika databází, které jsou součástí informačního systému ČGS.

Databáze „Inventarizace báňských map“ obsahuje informace o těchto historických materiálech uložených v depozitáři ČGS v Kutné Hoře. Při rešerši bylo nalezeno celkem 32 map ze zájmového území. Podrobnějším studiem se ukázalo, že nejzásadnější informace pro oblast intravilánu Kašperských Hor jsou obsaženy v mapách fondu RD (Rudné doly). Ostatní mapové dokumenty již jenom přebíraly dříve uvedené skutečnosti. Přehled použitých map je uveden v tabulce 1.

Dalším zdrojem informací jsou údaje registru starých důlních děl. Tato agenda je vedena v ČGS od roku 1988 na základě povinnosti stanovené v §35 zákona č. 44/1988 Sb. v platném znění (horní zákon). Registr eviduje všechny projevy důlních děl na povrch oznažené Ministerstvu životního prostředí (MŽP). Vedením Registru a zajištěním šetření oznámených skutečností je pověřena ČGS. V rozsahu katastrálního území Kašperské Hory bylo dosud označeno celkem 59 projevů důlních děl, v některých případech se však nepodařilo prokázat, že poklesy půdy jsou skutečně způsobeny jejich vlivem. Pokud jde o prostor vnitřního města, byly zde řešeny pouze tři případy zajištění důlního díla. Konkrétně šlo o propad před domem č.p. 8 (29. 4. 1994), propad ve sklepech č.p. 212 ve Vimperské ulici (9. 11. 1995) a propad před domem č.p. 7 (17. 3. 1998). Tyto lokality budou podrobněji zmíněny dále v textu.

Skutečný počet důlních děl, otevřených během staletí na území města Kašperské Hory, byl však mnohem vyšší. V současné době zdaleka neznáme polohu všech důlních děl, která zde byla provozována. Částečnou představu si můžeme udělat jednak ze starých map a jednak z mapování dodnes patrných povrchových projevů, jako jsou staré obvaly, propady, štolky a haldy.

STRUČNÁ HISTORIE DOLOVÁNÍ

Těžba zlatých rud v okolí Kašperských Hor sahá hluboko do minulosti. Lze předpokládat, že zlato zde bylo rýžováno již v období keltského osídlení, o čemž by svědčila existence nedalekého hradiště Obří hrad z 2.–1. století před naším letopočtem (KONEČNÝ et al. 1990). Účel hradiště není dosud uspokojivě objasněn, ale mohlo jít o objekt, sloužící k ochraně rýžovišť zlata na říčce Losenici.

Prokazatelně se zde však dolovalo v první polovině 14. století. Svědčí o tom zástavní listina z roku 1338, vystavená králem Janem Lucemburským a dále jeho rozhodnutí o promítnutí daní za pomoc horníků při tažení do bavorského Landshutu z roku 1345. Kromě toho pochází z tohoto období také několik dochovaných listin jihlavského horního soudu, které řeší prorážku jisté štoly do starého dolu v hloubce 11 láter (asi 22 m), čímž je doložena existence hlubinné těžby (URBAN 1956). Císař Karel IV., kromě potvrzení privilegií udělených jeho otcem, nechal zřídit tzv. Zlatou stezku, což byla odbočka z kupecké cesty z Pasova do Čech a tím vzrostl význam města i po stránce obchodní.

V době husitských válek počátkem 15. století pravděpodobně došlo k poboření kostela a poškození většiny dolů (PANNI 1875). Dolování zřejmě do určité míry pokračovalo, ale původního rozsahu a významu již nedosáhlo. V 16. století byly ze strany státu činěny pokusy o rozšíření těžby a obnovu starých dolů. V roce 1581 zpracoval podrobnou zprávu o stavu revíru nejvyšší horní mistr Českého království Lazar Ercker ze Schreckenfelsu (PAPRŠTEJN 1903). V té době byla měšťany provozována jenom dvě důlní díla za účelem udržení horních

Obr. 2. Ukázka části mapy kašperskohorského revíru (RD/516) z roku 1804, rozměr originálu 2×1,4 m.
Fig. 2. Sample of the part of the Kašperské Hory ore district map (RD/516) from 1804, its original size of 2×1.4 m.

výsad. Ecker doporučil rozšíření provozu a následně císař Rudolf II. roku 1584 povýšil Kašperské Hory na královské horní město. Ani tato událost však neměla očekávaný účinek a ve zprávě královskému vrchnímu mincmistrovi Fridrichu Schlickovi v roce 1596 jsou opět uvedeny jenom dva provozované doly (PAPRŠTEJN 1903). Z období 17. století se uvádí práce na štolách sv. Jana pod městem a sv. Václava u vsi Kavrlík. Z té doby se také zachovaly výkazy o těžbě zlata odevzdávaného do královské mincovny. O jejich zpracování se pokusilo několik autorů (PANNI 1875, POŠEPNÝ 1895, URBAN 1956). Uváděné hodnoty se zásadně lišily a ukázalo se, že jsou v nich zahrnuty i údaje o těžbě ve Zlatých Horách (Zuckmantel) ve Slezsku.

Další pokusy o oživení provozu začaly v polovině 18. století za panování císařovny Marie Terezie. Tato etapa je také již solidně doložena archivními materiály. Roku 1756 provedl prohlídku revíru horní rada Antoni Lemberger a vypracoval návrh na obnovu dolování za účasti státu. Poté v roce 1760 nastoupil do Kašperských Hor jako šichtmistr Johann Christian Fischer, který zahájil zmáhání 5 důlních děl ve městě a okolí. Šlo o štolu sv. Jana, štolu Panny Marie Klatovské, důl Masné krámy s Kettneřinou štolou a úpadní štolu Terezii pod vrchem Friedholz. V roce 1764 jej na této pozici vystřídal Ignatz Grimm. Práce byly postupně soustředěny již jen na štolu sv. Jana, důl Masné krámy a Kettneřinu štolu, které byly označeny jako nadějně. Přesto nebyly zastiženy nové úseky se zlatonosným zrudněním a dolování stále vykazovalo ztrátu. Po dalších čtyřech letech nastoupil v roce 1768 jako šichtmistr Clemens Franz. Práce pokračovaly se stále většími obtížemi finančními i technickými, způsobenými nezvladatelnými přítoky důlních vod. K definitivnímu ukončení dolování v této etapě došlo v roce 1777 nařízením příbramského horního správce Benyše Martineze.

Dalším pokusem o obnovu byl počátkem 19. století pověřen Adalbert Bleidl, který vytvořil v roce 1804 podrobnou mapu revíru (výřez z této mapy se situací Kašperských Hor je na obr. 2). Na základě získaných informací vybral perspektivní lokality, kde by měla být založena nová důlní díla za finanční účasti státu. Šlo o pravý břeh Zlatého potoka v Amálině údolí (štoly Josef, Bedřich a Kristýna), vrch Friedholz (štola František) a vrch Ždánov (Ždánovská úklonná šachta). Všechna tato díla byla vedena jako průzkumná a provoz na nich byl postupně do roku 1846 ukončován, aniž došlo k faktické těžbě. Za zmínku snad ještě stojí následné pokusy o rýžování na Zlatém potoce, provozované za šichtmistra Alexandra Černého. Tyto snahy byly se ztrátou ukončeny v roce 1866 (URBAN 1956). Rovněž počátkem 20. století byl obnoven průzkum na štolách František, Josef, Kristýna a Bedřich. Práce provádělo v letech 1916–1930 Kašperskohorské zlatodůlní těžařstvo a opět byly ukončeny bez pozitivního výsledku (URBAN 1957).

Poslední etapou průzkumu byl konec 20. století. V roce 1982 zahájila Geoindustria Praha, n.p. vrtné práce financované ze státního rozpočtu. Při závěrečném vyhodnocení byly rovněž vypočítány zásoby scheelitu (wolframová ruda). V roce 1989 byla v Amálině údolí zahájena ražba štoly Mír, následně přejmenovaná na štolu Naděje. Práce byly přerušeny v roce 1991. Shrnutí dosavadních výsledků za roky 1987–1992 bylo uvedeno v závěrečné zprávě Kašperské Hory, kterou zpracovala GMS a.s., Praha 7 (PUNČOCHÁŘ 1992). Pokračování průzkumu, včetně ražby nových chodeb ve štole převzala v roce 1995 a.s. TVX Bohemia důlní. Průzkum byl předčasně ukončen nařízením MŽP vzhledem „k pravděpodobně vysokému riziku ohrožení ekologické rovnováhy v území CHKO Šumava“ (REICHMANN 1996).

DŮLNÍ DÍLA V PAMÁTKOVÉ ZÓNĚ

Kašperské Hory (německy Bergreichenstein) vznikaly jako hornická osada kolem otvíraných zlatých dolů na přelomu 13. a 14. století. Prostorem dnešního náměstí přímo prochází mohutné zrudnělé pásmo ZSZ–VJV směru, v rámci kterého bylo dolováno na několika pa-

ralelních žilách. Důlní díla měla většinou charakter lineárně řazených šachet, které byly hloubeny po úklonu žíly do hloubek kolem 30 m. Z údolí jižně od města byly raženy štoly, které byly vedeny buď přímo v žíle, nebo kolmo na tyto struktury. Jejich účelem bylo těžit zlatonosné partie, zjišťovat v průběhu ražby další příčné žíly a zejména pak odvodňovat výše položené doly.

V současné době nejsou na území města prakticky žádné zjevné pozůstatky po dolování. Lokalizaci původních děl můžeme odvodit pouze z historických map nebo ze zjištěných propadů starých šachet. V následující části budou stručně popsána známá důlní díla ve vymezeném území, tedy v intravilánu města. Jejich situace je uvedena na obr. 3, přičemž jednotlivé číslice (1–7) představují důlní díla uvedená dále v textu.

Důl Masné krámy

Tento důl byl situován v jižní části Náměstí před domy č.p. 141 a 144, asi 10–15 m od JV rohu budovy č.p. 143, kde je dnes prodejna COOP (v obr. 3 je označen číslem 1).

Původní německé označení dolu bylo Fleischbankschacht a souvisí zřejmě s jeho pozicí nedaleko budovy masných krámů. Je to jediné dílo na náměstí, u kterého známe nejenom jeho název, ale dochovaly se i poměrně podrobné údaje o jeho poslední otvírce. První zmínky jsou uvedeny v tzv. vizitačním protokolu ze září 1756 (ŠTRUPL 1990). Tento protokol vznikl jako výsledek prohlídky stavu důlních děl v kašperskohorském revíru a jeho autorem byl horní rada Antoni Lemberger. Uvádí, že jde o dosud otevřenou, na povrchu zakrytou starou šachtu, v minulosti několikrát opuštěnou kvůli přítokům vod. Z roku 1756 pochází i mapa RD/521 (obr. 4), na které je v tomto místě zakreslený rozsáhlý obval. V roce 1765 se začalo se zmáháním tohoto dolu. Podle situace v mapě RD/524 (výřez je na obr. 5) byla nad ústím šachetní budova (Kleines Häusl), ve které byly instalovány pumpy na čerpání vody a těžní stroj (Göpl). Důl tvořily celkem 3 šachty vedle sebe, což je dobře vidět na nárysu mapy RD/525 (obr. 6). Uprostřed byla hlavní těžní a větrací jáma (Fördernuss und Wetter Schacht), v jejím sousedství směrem na západ byla vodotěžní jáma (Pumpenschacht) a naopak vý-

Obr. 3. Mapa s vymezením zájmového území a lokalizací popisovaných důlních děl.
Fig. 3. Location of the described area with particular mine workings.

chodněji byla zmáhána stařina, která měla sloužit jako jímka pro případ průvalu důlních vod. Šachty byly raženy po úklonu žíly pod úhlem asi 70° k severu. V roce 1767 dosáhla hloubka těžní jámy asi 30 m (15 Berglachter). Ve 20 m bylo rozraženo 1. patro, které sledovalo ZSZ–VJV křemennou zlatonosnou žílu ve VJV směru asi na délku 26 m. Mocnost žíly kolísala od 10 cm po až 80 cm (2,5 Schuh). Pracovalo se občas i ve třisměnném provozu a dvakrát se podařilo natěžit velkoobjemové vzorky rudy, které byly zpracovány ve stouповně na zkoušku obsahu. Získané objemy zlata odpovídaly v přepočtu kovnatosti 14–15 g Au/t. Práce však provázely značné obtíže s větráním a zejména čerpáním přítoků vod z okolních stařin, což byl nakonec i důvod k opuštění dolu v lednu 1769. K poslednímu pokusu o obnovu prací došlo v létě roku 1774. Z dolu byla opět vyčerpána voda, ale kvalita sledované žíly co do mocnosti i obsahu zlata byla hodnocena jako nevyhovující. V říjnu 1775 byla šachta definitivně uzavřena a následně aplanována (ŠTRUPL 1990). Z minulosti nejsou známy žádné zprávy o tom, že by docházelo v místě původní jámy k nějakým poklesům nebo propadu. V roce 2010 byl prostor Náměstí a přilehlých ulic nově upraven a vydlážděn.

Tomu předcházel v letech 2009–2010 záchranný archeologický výzkum na ploše náměstí (KAŠÁK 2009, KAŠÁK & VALKONY 2010). Byla zde zjištěna přítomnost řady objektů, které byly vyhodnoceny jako báňské, zřejmě včetně jedné ze šachet dolu Fleischbank. Kromě nálezů několika hornických artefaktů (želízka, střepy po kahanech) byly odkryty i základy kamenných zdí, které pravděpodobně patřily objektu původních masných krámů.

Propady v horní části Náměstí

Důlní díla byla situována také v horní (severní) části náměstí, kudy probíhá další zrudnělá žíla (v obr. 3 jsou označena čísla 2, 3).

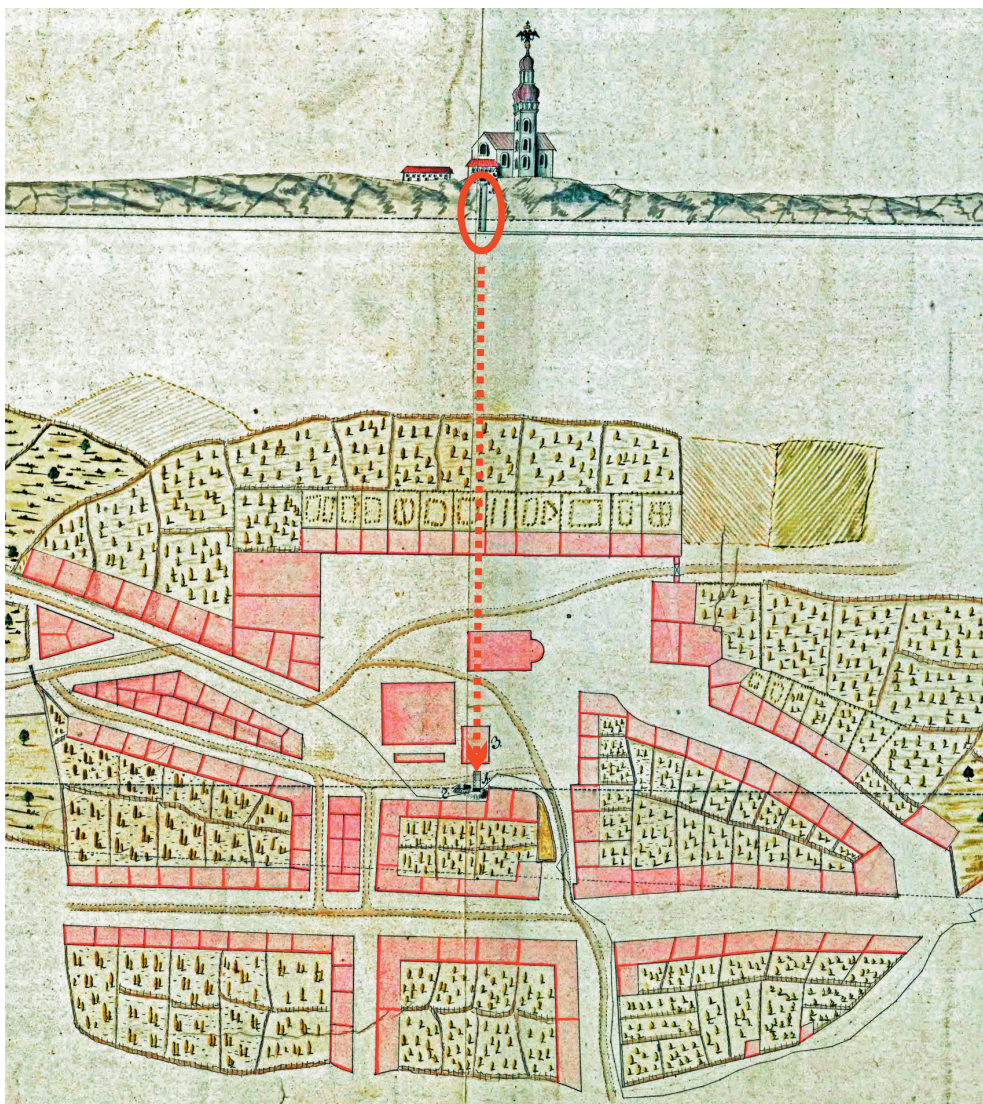
Těžba zde probíhala patrně hned v prvních fázích dolování, tedy do 15. století, protože pozdější dobové prameny odsud neuvádějí žádné konkrétní informace o provozu nebo názvech dolů. Na historické mapě RD/525 z roku 1767 jsou však pod číslem 20 na několika místech zachyceny obvaly (Pingen) v místě starých šachet (obr. 7). Další tři zakreslené ob-

Obr. 4. Detail mapy RD/521 z roku 1756, červená šipka označuje místo dolu Masné krámy.

Fig. 4. Detail of the map RD/521 from 1756, the red arrow indicates the location of the Masné Krámy Mine.

valy leží v linii ZSZ–VJV žily již mimo prostor náměstí za severní frontou domů a jeden obval je situován přímo před rozsáhlý dům, který bychom dnes mohli ztotožnit s č.p. 7 a 8. Dne 29. 4. 1994 byl Obvodnímu báňskému úřadu v Plzni oznámen Městským úřadem v Kašperských Horách (MÚ) propad na chodníku právě před domem č.p. 8. Při místním šetření bylo konstatováno, že jde o propadlinu staré šachty o rozměrech 1,5×2 m a hloubce asi 10 m.

Obr. 5. Detail nárysu mapy RD/524 (před rokem 1770), v červeném kruhu šachta dolu Masné krámy. Jako zajímavost lze uvést kresbu kostela sv. Markéty, zachycující věž na J straně lodi. Po požáru v roce 1863 byla věž odstraněna a roku 1883 postavena nová v západním průčelí.

Fig. 5. Detail from the front view of the map RD/524 (before 1770), the shaft of Masné Krámy Mine is in the red circle. Interesting is the drawing of the St. Margaret church with the tower on the south side of the nave. After a fire in 1863, the tower was removed and a new one built in the western front in 1883.

K obdobnému, ale menšímu propadu mělo dojít také v roce 1989 před sousedním domem č.p. 306. MÚ bezprostředně objednal u firmy Průzkum Příbram, s.r.o. sanaci, která byla provedena 3. 5. 1994 zalitím asi 16 m³ betonové směsi a následným dosypáním. Další propad oznámil MÚ na MŽP dne 17. 3. 1998. Tentokrát šlo o propadlinu asi 1,5 m od chodníku směrem do náměstí před domem č.p. 7. Rozměry byly 0,5×0,5 m a hloubka necelý 1 m. Bezprostředně po jejím vzniku zařídil MÚ zasypání šterkem, takže při prohlídce o dva dny později již nebylo možné zjistit další podrobnosti. V roce 2010 došlo k plošnému předláždění celého prostoru náměstí a pravidelné dvouleté kontroly stavu zajištění, které probíhají od roku 2006, zatím nezjistily žádné změny terénu.

Dobývka ve Vimperské ulici

Dne 9. 11. 1995 oznámila na MŽP majitelka domu č.p. 212 ve Vimperské ulici propad do pravděpodobného důlního díla (v obr. 3 je označen číslem 4).

Šlo o otvor v podlaze sklepa o rozměrech 0,6×1 m, pod kterým pokračoval volný prostor, částečně zatopený. Záležitost byla dále řešena v souladu s horním zákonem. Prvotním šetřením archivních materiálů se nepodařilo toto místo ztotožnit s žádným známým dolem. Báňskému původu však odpovídal nejenom charakter zjištěných prostor, ale i jejich lokalizace ve směru zdejších zlatoносných žil. Při dalším průzkumu byla snížena hladina vody o 3,5 m a ukázalo se, že jde o středověkou dobývku nepravidelného tvaru, zasahující do hloubky minimálně 11 m pod úroveň sklepa. Část prostor byla volná, v bocích byla zjištěna rozvolněná hornina a zbytky staré zakládky (obr. 8). Podle plánu zajištění, schváleného Obvodním báňským úřadem v Plzni, byla zatopená část prostor vyplněna 40 m³ drceného kameniva o frakci 4–16 mm a horní volná část dobývky výplňovým betonem. Od roku 2005 probíhají na místě pravidelné každoroční kontroly stavu zajištění a dosud nebyly konstatovány žádné změny.

Štola Panny Marie Klatovské

Tato štola ústila v místě dnešního přístavku u domu č.p. 235 v Nerudově ulici, naproti kapli Grantl (v obr. 3 je označena číslem 5).

Původně šlo zřejmě jen o krátkou štolu, založenou několika těžaři v polovině 18. století na stejnojmenné žíle. První písemná zmínka je z roku 1762, kdy bylo dílo označeno jako Maria Klattauer Stollen. Došlo k převodu pod erární správu a začaly systematické práce na ražbě a vzorkování. Štola sledovala hlavní křemennou žílu, vázanou na puklinové pásmo ZSZ–

Obr. 6. Detail nárysu mapy RD/525 z roku 1767, v červeném kruhu důl Masné krámy se 3 šachtami.

Fig. 6. Detail from the front view of the map RD/525 from 1767, the Masné Krámy Mine with its three shafts is in the red circle.

VJV směru. Obsahy zlata v žilovině však velmi kolísaly. Postupně štola dosáhla délky asi 120 m a byl z ní vyražen k povrchu komín, který sloužil jako větrací šachta. Právě nízká kovnatost a stále diskutovaná koncepce vedení hornických prací v revíru měly za následek, že práce byly v roce 1765 zastaveny a havíři převedeni na dědičnou štolu sv. Jana. Později zde už nebyl provoz nikdy obnoven a dnes již nezůstaly v terénu žádné stopy po tomto díle.

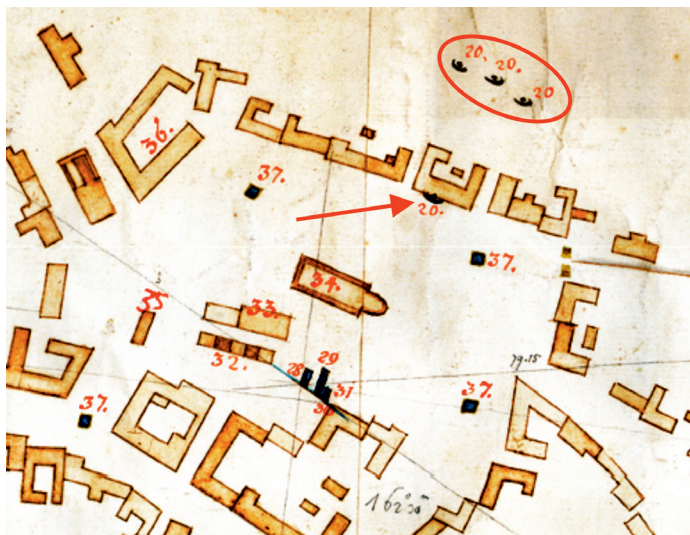
Hořejší štola

Jediné dosud otevřené důlní dílo v Kašperských Horách je štola za domem č.p. 91 v Rejštejnské ulici (v obr. 3 je označena číslem 6).

Jde o krátkou průzkumnou štolu, raženou po křemenné žíle do vzdálenosti asi 7 m. Úvodní část je zakončena novodobou vyzdívkou s osazenými kamennými zárubněmi (obr. 9). Za touto zdí je vyrubaná malá komora, vzniklá zřejmě za účelem zjištění obsahu zlata. Výsledek zřejmě nebyl příliš úspěšný, protože dílo dále nepokračuje. V čelbě je přes celý profil patrná strmě ukloněná, asi 10 cm mocná puklina a vedle vystupuje křemenná žíla (obr. 10). Tato štola je společně se štolou Panny Marie Klatovské zakreslena na mapě RD/523-2 z roku 1762 jako stařina (obr. 11). Vznikla pravděpodobně ve stejné době jako níže položená štola Panny Marie Klatovské, tedy kolem poloviny 18. století, ale nelze vyloučit ani větší stáří. Byla založena buď na stejné žíle, nebo na struktuře paralelní. K tomuto dílu nejsou známy žádné písemné údaje.

Další důlní díla v prostoru města

Další významným dílem byla **Kettnerina štola** (německy Kettnerin Stollen nebo Stollen am Kettnerin Grund; v obr. 3 je označena číslem 7). Byla založena ve 2. polovině 18. Století ve svahu údolí za městem. Jejím účelem bylo nafárat žílu Masných krámů a dostat se až do prostoru pod důl na náměstí. Kromě zpřístupnění žíly tak měly být vyřešeny i problémy

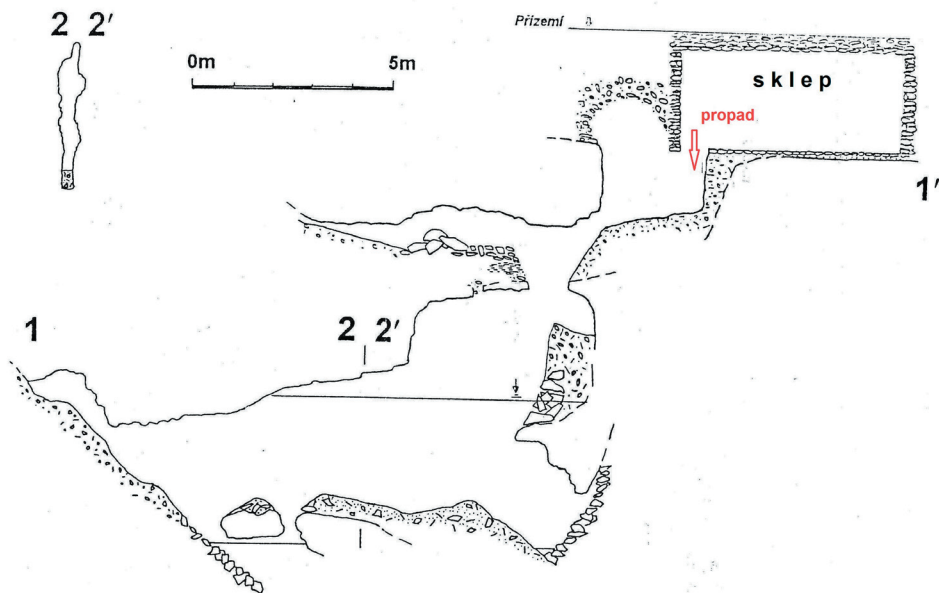
Obr. 7. Detail mapy RD/525 z roku 1767, červená šipka označuje starý důl před měšťanským domem, v červeném kruhu znázorněny 3 pinky za náměstím.

Fig. 7. Detail of the map RD/525 from 1767, the red arrow indicates the old shaft before a mansion, three old shafts behind the square are in the red circle.

s přítoky důlních vod, které nestačily být čerpány ze šachty. Nejprve byla chodba ražena k severu, ale po zastížení žíly se stočila západním směrem k městu. Tento záměr však nebyl dokončen z důvodu nedostatku financí a nízkých obsahů zlata v odebíraných vzorcích. Dílo bylo opuštěno počátkem 70. let 18. století a dnes po něm nejsou v terénu žádné stopy.

Nejzásadnějším důlním dílem v revíru byla již ve středověku založená **dědičná štola svatého Jana** (německy Sct. Johannes Tiefen Erbstollen). Ústila jižně od města v údolí pod dnešní čističkou odpadních vod a dnes je zcela aplanována. Byla ražena k severu napříč žilnými pásmy a původním záměrem bylo dosáhnout žíly Masných krámů ve městě a odvodnit zdejší doly. Tohoto cíle však nikdy nebylo dosaženo. Štolová chodba měla značně klikatý průběh a bylo z ní vedeno několik rozrážek po příčných žilách. Do štoly ústí i starý důl Michal a asi 400 m od ústí z ní byla vyražena k povrchu těžní šachta. Práce zde byly ukončeny v polovině 18. století. Dnes jsou všechna tato díla zcela aplanována.

Na historických mapách z 18. století jsou v prostoru dnešního města zakresleny různé obvaly. Např. na mapě RD/522 z roku 1756 jsou popisovány jako „staré šachty“, většinou na zahradách některých domů (Glasserův, Mehrwaltův, Klausův). Vzhledem k tomu, že tato díla byla již tehdy dávno opuštěná, nebyla příliš věnována pozornost jejich přesnému vynesení. V současné době jsou tyto pozůstatky aplanovány a prakticky není možné zjistit jejich lokalizaci. Dalším zajímavým prvkem jsou staré studny a vývěry vody, zakreslené v mapě RD/525. Jejich situování odpovídá liniím ZSZ–VJV směru, tedy průběhu křemenných žil. Minimálně v některých případech je proto možné uvažovat, že šlo o původní staré šachty, které byly po zatopení druhotně využívány jako vodní zdroje (ŠTRUPL 1990).

Obr. 8. Nárys situace zjištěných volných prostor v dobývce pod sklepem v domě č.p. 212.

Fig. 8. Front view of a sloping underground room under the cellar floor of the house Nr. 212.

Obr. 9. Úvodní část štolové chodby (rok 2011).
Fig. 9. Photo of the entrance part of the gallery (2011).

ZÁVĚR

Kašperskohorský rudní revír zahrnuje podstatně širší oblast, než jen prostor města. Dolovalo se v okolí Rejštejna (německy Unterreichenstein), v údolí Losenice a Zlatého potoka (Amálino údolí), na Ždánově (německy Sosum) a u obce Kavrlík (německy Gailerle).

Dlouhá historie dolování zlatých rud na Kašperskohorsku po sobě zanechala četné stopy. Poněkud paradoxní je, že středověká důlní díla, o kterých se nedochovaly ani jejich názvy, jsou v krajině dodnes patrná, zatímco poměrně dobře dokumentovaná důlní díla z 18. a 19. století zmizela prakticky beze stopy. Dnes máme poměrně dobrý přehled o rozsahu existujícího archivního materiálu ke zdejšímu dolování. Přesto můžeme stále očekávat objevení se nových skutečností, doplňujících současný stav informací. Platný horní zákon (zákon č. 44/1988 Sb. v platném znění) ukládá v § 35 všeobecnou povinnost oznamovat na MŽP projevy starých důlních děl. Tato oznámení eviduje ČGS a provádí jejich dokumentaci. Pokud hrozí možnost obecného ohrožení, financuje stát prostřednictvím MŽP sanaci těchto děl a zajišťuje i následnou pravidelnou kontrolu stavu zajištění.

LITERATURA

KAŠÁK K., 2009: Předstihový archeologický výzkum na Náměstí v Kašperských Horách [Preliminary archaeological research on the Square in Kašperské Hory]. In: *Kašperskohorský Zpravodaj*, 3/2009 (6): 1–2.

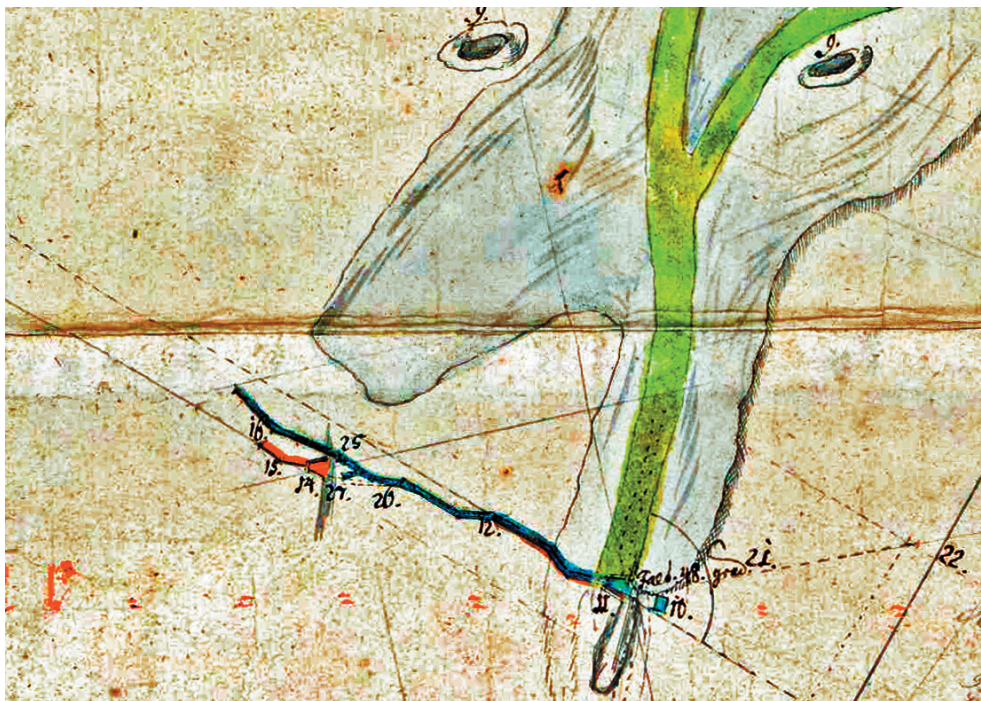
KAŠÁK K. & VALKONY J., 2010: Kašperské Hory – Náměstí. Záchraný archeologický výzkum 2010, etapa II [Kašperské Hory – Square. Archaeological research in 2010, Phase II]. Ms., nepublikovaná nálezková zpráva

Obr. 10. Křemenná žíla (označená červenou šipkou) v boku chodby před čelbou (rok 2011).

Fig. 10. Photo of the quartz vein (red arrow) in the side-wall of the gallery (2011).

- uložená ve Vlastivědném muzeu Dr. Hostaše Klatovy, 83 pp.
- KONEČNÝ L., SLABINA M. & WALDHAUSER J., 1990: Pravěké ohrazení Obří hrad na Kašperskohorsku [Prehistoric fence called Giant castle near Kašperské Hory]. In: *Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy II*. Muzeum Šumavy, Sušice: 3–40.
- PANNI E., 1875: *Die königliche freie Goldbergstadt Bergreichenstein und die ehemalige Karlsburg*. Kašperské Hory, 160 pp.
- PAPRŠTEJN V., 1903: Kašperské Hory a jejich dolování na zlato [Gold mining in Kašperské Hory]. *Hornické a Hutnické Listy, Praha*, 4: 102–139.
- POŠEPNÝ F., 1895: *Archiv für praktische Geologie II. Band*. Freiberg, 484 pp.
- PUNČOCHÁŘ M., 1992: Kašperské Hory. Ms., GF FZ006375, ČGS Geofond, Praha, 196 pp.
- STERNBERG K., 1836: *Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerk*. Praha, 491 pp.
- REICHMANN F., 1996: Podklady pro zdůvodnění odpisu nebo změny kategorie geologických zásob ložiska Au–W rud, Kašperské Hory [Documentation to justify canceling or change of the category of geological resources of the deposit of Au–W ores Kašperské Hory]. Ms., GF P134689, ČGS Geofond, Praha, 4 pp.
- ŠTRUPL V., 1990: Kašperské Hory – studie [Mining-historical Study of Kašperské Hory]. Ms., GF P070639, ČGS Geofond, Praha, 24 pp.
- URBAN J., 1956: Zpráva o výsledcích báňsko-historického výzkumu Kašperské Hory [The report on the results of the mining-historical research in Kašperské Hory]. Ms., GF P008748, ČGS Geofond, GF P009044, Praha, 123 pp.
- URBAN J., 1957: Zpráva o báňsko-historickém výzkumu kašperskohorského rudního revíru II. díl [Report on the mining-historical research in Kašperské Hory, Part II.]. Ms., GF P009044, ČGS Geofond, Praha, 36 pp.

Obr. 11. Detail mapy RD/523 z roku 1762. Červeně je vyznačena stará hořejší štolka, modře je vyznačený průběh štolky Panny Marie Klatovské.

Fig. 11. Detail of the map RD/523 from 1762. The old upper small gallery is drawn in red, the Panna Maria Klatovská (Our Lady) Gallery is in blue color.

Mapové a další podklady

Mapové aplikace České geologické služby: <http://www.geology.cz/extranet/mapy/mapy-online/mapove-aplikace>

Registr starých důlních děl, složky č. 236, 274 a 394. Česká geologická služba, Kostelní 26, Praha 7.

Received: 26 September 2016

Accepted: 2 November 2016

